

Bruttosátt- málar.

Undir sáttmálasamráðingunum hava umboðsmenn fiskimanna kravt bruttosáttmálar í øllum førum og vilja ikki samráðast um nakað annað.

Útgerðarmenn eru ímóti.

Nettosáttmálarnir eru drepani fyri fiskimannin. Hann kann rokna við ikki at fáa eitt oyra, og um hann fær nakað, verður tað lítið; tað hava avrokningarnar seinastu árin prógv-
að.

Var eingin lönjavnargrunnur, vildu mangir fiskimenn ikki fingið eitt einasta oyra.

Men eisini henda grunnin, seinastu lívsón fiskimanna, tá ið illa gekk, vildu fólkaflokksmenn og sambandsmenn taka av, men tá stóðu fiskimenn samdir og politisku orðgongumenn teirra á tingi góvu hesum grimu afturhaldsmönnum ein seinasta kjans.

Ótti kom á teir, og teir góvu eftir.

Frá tí at skipsfiskiskapur byrjaði í Føroyum og líka til 1940 hövdu vit bruttosáttmálar. Eisini tá vóru fleiri ferðir neyðartíðir í Føroyum, men hvør fekk sitt, um tað oftani var lítið.

Tá ið vit í 1940ingu nettosáttmálar, so var hetta eitt beinleiðis úrslit av heimsbardaganum — av umleggingini til ífiskisgling.

Framvegis halda vit uppá hetta bardagafostrið, sjálvt um fiskimenn longu í 1947 fóru at krevja bruttosáttmálar.

Tey fyra valevnini, ið uppstillaði vóru til fiskimannafelagsvalið, gingu öll inn fyri bruttosáttmálum, og ongantíð hefur luttókan í einum tilikum vali verið so stór sum hesa ferð.

Umboðsmenn fiskimanna siga seg ikki vilja semjast um nakað annað uttan brutto. Hetta er einfalt, og tað einasta náttúrliga. Eingin fiskimaður kann ella vil ganga við til teir gomlu sáttmálarnar.

Stóða fiskimanna er greið. Umboðsmenn teirra mugu ikki ganga frá krøvum sínum. Nú stendur á útgerðarmonnum, vilja teir ganga fiskimonnum á móti, ella eisini leggja fiskiflotan?

Íslenska verkfallið.

Um íslenska verkfallið, ið endaði 20. des. s. á., segði formaður javnaðarflokksins, Valdimarsson, ið var formaður fyri verkfallsleiðsluni:

»Loysningin á verkfallinum haldi eg vera týðningarmiklan sigur fyri arbeiðararnar og eitt týðningarmikið stig á nýggjum leiðum í íslenskum fakkpolitikki.»

Íslensku fakkfelöginu finga annars eitt tilboð um peningaligan stuðul undir verkfallinum. Tað var frá »fria fakkliga internationala.«

Tað gjørdist tó ongantíð neyðugt at taka við hesum tilboði.

Innlímanin í De samv. Fagforb.

Í sambandi við fyrispurningi F.A.'s um upptöku í De samv. fagforbund í Danmark, hevur 14. sept. avmyndað hetta soleiðis, at tað er nevnd F.A.'s, ið roynir at troðka hetta ígjøgnum.

Samstundis málber blaðið seg soleiðis, sum um tað var ein stórri tvídráttur millum formannin í F.A., Magnus Tórsheim og næstfr. Karl Jespersen.

Vit hava fyrilagt Magnusi henda spurning og sigur hann, at avgerðin um innlíman í fyrstu syftu liggur hjá nevndini í F.A., men áðrenn endalig stóða verður tikið, verða teir einstöku limirnir atspurdir.

Tvídráttur millum Magnus og Karl er eingin, sjálvt um teir í vissum førum móguliga ikki hava somu uppfatan um málið sum heild. Í øllum førum eru báðir fyri innlímanini.

Einstakir av nevndarlimum F.A.'s vóru ímóti innlíman, men fyri einum nærri norðurlenskum samarbeiði. Hetta samarbeiði vildi ikki havt nakran beinleiðis praktiskan týð-

ing, men F.A. vildi kunnað sent umboðsmenn til norðurlenskar fakkfelagsfundir.

Við einari innlíman í D. s. f. vilja føroyskir arbeiðarar koma at gjalda eitt nærri ásett limagjald, men samstundis koma teir eisini at njóta somu rættindi og somu fyrimunir sum danskir arbeiðarar.

Eingin rættugsandi maður ella kvinna vil kunna koma til annað úrslit, enn at hetta verður føroyskum arbeiðarum til frama.

Arbeiðararnir eru skjótt teir einastu, ið ikki eru í samvinnu við donsku og harvið alheims starvsbróður sínar.

Læknar, lærarar, lögfróðingar, arbeiðsgevarar, sjúkasystrar o. a. eru allir í samvinnu við donsku starvsbróður sínar fyri at verja rættindi síni — og ikki minst fyri at tryggja seg lönarliga væl.

Eisini fiskimenn eiga upptökulíkindi í D. s. f., hesi stórfylkingini, ið hevur gingið á odda fyri at hevja danska arbeiðarastættin, so hann í dag stendur millum teir fremstu í heiminum.

EPLAÁLURIN

Inngangur.

Heima á Sandi er eitt stórt óki av sandjörð, ið hevur verið nýtt til at velja eplir í ár um ár, kanska líka síðan eplaveltingin tók seg upp har í bygðini. Tá ið veðurlagið ikki har frá, hevur góð grøði komið til garðs haddani. Men nú, fyri nokrum árum síðan, fór at vera meira misjávnt, ein blettur skildi seg burtur úr, har eplini ongantíð trivnað fingi. Tey komu upp sum vanligt, men stóðgaðu so í vøkstri-
num og vóru á at lita sum veltur, ið töðtrot hava. Hesin blettur vaks í vavi, og skjót var dastið av øllum ókinum ótrivnað. Tá var eyðsæð, at her var annað og meira at meini enn töðtrot, og avtökur av jörðini vórðu sendar niður á Statens Planteavlslaboratorium í Danmörk við gjølligari frágreiðing um, hvussu velturnar vóru á at lita, og annars um alt, ið var at siggja í veltuni.

Hetta var um heystið 1949. Men tá ið niðursetingartíð kom várið eftir, var einki svar komið frá kanningarstovuni niðri. Vit ráddu tá monnum til at skifta taðfall, soleiðis at tað varð nýtt svávulsúrt ammoniak í staðin fyri kálk-salpetur ella chili-salpetur — tí, vit hildu, at tá ið menn á somu jörð, nú síðan handilstöð-nýtslan kom í brúk, á hvørjum ári hövdu nýtt salpetur — og, sum okkum varð sagt, meir og meir sum tíðin leið, so hildu vit, at kálkið kundi vera vorðið ov nógv í jörðini, at jarð-límkornini vóru skild frá sandurin tessvegna hevði mist evnini til at goyma taðfallið, so tað bert skolaði burtur, og planturnar liðu »matneyð«.

Nú vistu vit eisini av avtökum úr sandinum heima á Sandi, ið áður eru sendar niður til kanningar, at kálknögdin kom heilt upp í 30 pst. Um

nú menn tóku til at nýta svávulsúrt ammoniak í staðin fyri salpetur, fór kálkmongdin at minka aftur ár um ár — tí stórt sæð bindur ein posi av svávulsúrum ammoniakki ein posa av kálki í jörðini. Hetta kálkið verður so til gips, ið er so torloyst í jarðarvætni, at tað onga verumliga ávirkan hevur.

Tað tóktist árið eftir, at tær veltur, ið vóru taðaðar við svávulsúrum ammoniakki trivnaðust betur enn hinar. Og Statens Planteavlslaboratorium varð gjørt vart við hetta. Men tá ið so úrslitini av teim evnisligu (kemisku) kanningunum komu, vístu tær ikki so stóra kálknögd í jörðini, at tað skuldi verið til nakran stórvægis skaða fyri planturnar, kanningarstovan trúði ikki, at hetta var hövudskaðin, tí í okkara vatta veðurlag skuldi jörðin tólt hesa kálkmongd. Avtöurnar vórðu tí sendar viðari til kanningar á Planteatologisk Laboratorium, um teir kanska har kundu finna einhvønn livrunnan sjúkuorsaka.

Tá kom fyri dagin, at í øllum avtökunum, sum sendar vóru, var eplaálur at finna, og kanningarstovan segði sum sína hugsan, at tað var hetta skaðadjórið, ið elvdi missvøksturin. Hetta vóru dátt tíðindi, tí henda sjúka hevði ikki, tað nakar veit, verið í Føroyum áður. Í fyrstani vóru vit eitt sindur tortrúnir; tí uppi í teimum jarðaravtökum, sendar vórðu niður til kanningar, var eisini úr Tórshavn og ein úr Vági, sum eisini rótálur var funnin í — og tað tóktist okkum lítið trúligt, tí hesar báðar rvóru — eftir tí, vit hövdu fingið at vita — ikki úr epla-jörð. Við fóru tí undir — í samarbeiði við Jóannes Rasmussen, jarðfróðing — at kanna henda spurning á kanningarstovu hansara her í Tórshavn.

Til hetta brúk tóku vit triggja jarðaravtökur heima á Sandi úr somu veltum, sum tær ið niður fóru. Og í hesum avtökum funnu vit undir sjóneykuni örgrynnu av rótála-hylkjum. Hervið er so sannspurt, at henda sjúka er komin til Sands, og at hon er víða hvar í sandjörðini har.

Alment um eplaálin.

Eplaálinur hoyrir til rundmaðkarnar (Nematoda), eitt maðkaslag, ið er at finna víða um í náttúruni. Fleiri sløg av hesum liva í dýrum, eitt nú trikin o. barnaormur í menniskjanum. Onnur sløg liva frítt í vatni og eta smáverur ella eru saprozoar. Aftur onnur sløg liva á plantum, bæði innani og uttaná blöðum, slökkum og rótum, har teir gera ymiskan skaða og eru á mangan hátt vinnulivinum at meini. Eplaálinur er ein *rótálur*, eitt serligt slag, av ættini *Heterodera Schacti*, ið einans livir á tí plantuættini, ið epli og tomat eru av.

Tá ið hesin maður kemur úr eggnum, er hann skapaður sum ein álur. Hann sókir sær heinan vegin fram at einum röttrevli á eplaplantuni og borar seg inn gjøgnum húðina, leggur seg við fríð at súgva föði og vaks. Hann er tá bert um 0,36 mm langur, og bæði kynini hava somu útsjón. Um eina tíð, tá ið ungarnir hava skift hann ívar reisir fer nanur at siggjast á kall- og kvenndýri, tí afturendin á kvenndýrinum tekur at breiðka. Tá ið kalldýrið hevur ligið og vaks eina tíð, heldur tað uppat at taka föði til sín, fellur í dvala nakrar dagar, og kitinhúðin losnar uttan um tað, men dettur ikki av. Inmani hesum kitin-skinnum liggur tann ungi álurin einar trívjar ferðir samanringdur og veksur seg liðugan. Síðan skræðnar kitinhjálvin, álurin borar seg út úr röttrevilinum, út í jarðarvatnið og er fullvaksin. Tá er hann ein góðan mm langur.

Tá ið kvenn ungin hevur ligið inni í röttrevilinum eina tíð, fer afturendin á honum at tjúkna, meðan framendin alsamt er klenur. So hvørt kvenndýrið tjúknar, kemur bunga á röttrevilin, har tað liggur, og at endanum skræðnar húðin og afturendin kemur at hanga út ígjøgnum röttrevilin, meðan tann klæni framendin alsamt er fastur inni í og kann súgva föði í seg. Nú er kvenndýrið kynsbúgvíð og kalldýrið, ið svimur úti í jarðarvætni, leitar fram at tí, parast við tí og doyr. So liðandi fylst nú tann tjúkki endin á kvenndýrinum við eggum, gorn og aðrir lutir verða troðkað til viks, og tá ið eggini eru fullbúgvín, er allur afturendin á dýrinum ein skinnposi fullur av eggum, skapaður sum ein sitrón. Tá ið eggini eru fullbúgvín doyggja móðurnar og skinnið av teimum verður so liggandi uttanum eggini sum eitt hylki. Um summarið koma eggini í nógvum hylkjum út heinan vegin og ungarnir krúpa út úr, meðan onnur hylki, og serliga tá ið liður á heystið, verða tjúkk og sterk og eru fírr fyrri at liggja í jörðini veturin yvir, ja í fleiri